

VASPITANJE ADOLESCENATA U PORODICI

Ana R. Slavković¹

Sažetak: Cilj ovog rada je da objasnimo karakteristike porodice sa adolescentnim članom, šta je razlikuje u odnosu na prethodni razvojni stadijum porodice, kao i kakav model vaspitanja olakšava, a kakav otežava razvoj adolescenta i njegov ulazak u svet odraslih. Autor objašnjava šta je ključ pravilnog vaspitanja adolescenata u porodici, koje su prepreke na tom putu, kakve karakteristika porodice nude najbolje mogućnosti adolescentu za pravilan razvoj. Odnos između roditelja i deteta u ranom razvoju predstavlja model kasnijih bliskih emocionalnih odnosa, na osnovu čega dete formira sliku o sebi i o svetu, uči kako da modulira emocije, kako da se suočava sa zahtevima okruženja. Na osnovu rezultata istraživanja, autor zaključuje da i na adolescentnom uzrastu roditelji ostaju značajno važniji u odnosu na vršnjačku grupu, ukoliko je odnos između adolescenta i roditelja blizak, Oni su sigurno utočište ukoliko na planu društvenih odnosa ne ide sve u željenom pravcu. Autor zaključuje da su za opšte blagostanje adolescenata neophodni bliski emocionalni odnosi kako sa roditeljima, tako i sa vršnjacima i da izostanak bilo bilo kog od dva navedena agensa socijalizacije može u značajnoj meri da oteža pravilan razvoj adolescenta. Dve ključne reči koje definišu dobro roditeljstvo i pravilno vaspitanje adolescenta su adekvatan balans između podrške i osamostaljivanja.

Ključne reči: adolescencija, vaspitanje, porodica

UVOD

Pitanje oko koga nema nikakvog spora i na koje su svi naučnici, istraživači i teoretičari dali potvrđan odgovor je pitanje odnosa između bliskosti roditelja i deteta (adolescenta) i mentalnog zdravlja, društvene prilagođenosti i socijalne kompetencije mlade osobe. Neki teoretičari naglašavaju pomenutu dimenziju odnosa roditelj–dete u uslovima ranog razvoja, neki ističu značaj ovog odnosa i na adolescentnom uzrastu, ali su svi saglasni oko toga da je bliskost, toplina, prihvatanje roditelja temelj mentalnog zdravlja deteta i socijalne prilagođenosti.

¹ psihologija.ana@gmail.com Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet

Dete koje uživa ljubav svojih roditelja, nalazi u njima osećajni oslonac i razumevanje svih svojih psihičkih potreba, što kod deteta formira osećanje sigurnosti i gradi u njemu samopouzdanje. To je neizbežan uslov da bi se dete razvilo u zdravu i emocionalno uravnoteženu ličnost (Košiček, 1983).

Toplina, nežnost, razumevanje i dobronamernost kojim roditelji okružuju dete uslov su formiranja i drugog stožera njegovog duševnog zdravlja. To je poverenje prema drugim ljudima, pozitivan stav prema njima i saradljivost. Od toga kako dete doživljava ličnost roditelja, s kakvim emocijama u sebi dočekuje njihov lik, uveliko zavisi i kako će se dete kasnije odnositi prema drugim osobama u svojoj okolini, u kojoj meri će postati društveno biće i ostvariti se u socijalnom i profesionalnom pogledu (Košiček, 1983).

Roditelji omogućavaju svom detetu druženje sa drugom decom i odraslima, pružajući mu na taj način mogućnost da se uvežba u ostvarivanju prirodnog kontakta sa drugim ljudima, da ih upoznaje i obogaćuje svoju ličnost služeći se novim objektima identifikacije. Prirodna uloga roditelja je da detetu daje sigurno utočište svaki put kada ga zatraži, i istovremeno ga udaljava od sebe, osamostaljivanjem i povezivanjem sa drugim ljudima, postavljanjem zahteva koji će postepeno uvećati njegovu socijalnu i školsku kompetenciju, preduzimanjem optimalnog nivoa kontrole kako bi dete u razumnoj meri pravilo sopstvene izbore, a istovremeno bilo zaštićeno od teških frustracija koje bi mogle oštetiti dalji razvoj, kao i smanjivanjem kontrole deteta tokom razvoja, srazmerno stepenu postignute socijalne zrelosti. Uslov koji mora biti ostvaren je da prilikom osamostaljivanja deteta samopoštovanje i psiho-fizičko zdravlje ne smeju biti ugroženi, a tome svakako doprinosi umerenost zahteva i kontrole. Ovakvi vaspitni postupci vode formiranju mentalno zdrave i socijalno kompetentne ličnosti.

Konačni cilj ovih roditeljskih postupaka je da iz dana u dan postaju sve manje potrebni svom detetu. Osposobljavajući ga za samostalan život i snalaženje u životnim zadacima, odlučivanje i preduzimanje odgovornosti za svoje postupke, roditelji pomažu detetu da se formira u nezavisnu i zrelu ličnost. Na taj način roditelji omogućavaju formiranje psihičkih osobina deteta koje su od neprocenjive vrednosti i temelj su mentalnog zdravlja mlade osobe: unutrašnja sloboda, odvažnost u suočavanju sa životnim problemima, preduzimljivost i borbenost (Košiček, 1983).

Vaspitanje je proces planskog i sistematskog usavršavanja senzomotornih, intelektualnih, emocionalnih, moralnih i duhovnih svojstava i sposobnosti deteta. Kao oblik socijalizacije, vaspitanje je usmereno na uobličavanje ponašanja u socijalno poželjnom smeru. Pod vaspitanjem se podrazumeva sve što ljudi preduzimaju sa ciljem formiranja ličnosti individue (razvoj svih potencijala, estetskih i moralnih vrednosti, usvajanje znanja, veština i navika...) (Antonijević, 2013).

Cilj ovog rada je da objasnimo karakteristike porodice sa adolescentnim članom, šta je razlikuje u odnosu na prethodni razvojni stadijum porodice, kao i

kakav model vaspitanja u porodici olakšava, a kakav otežava razvoj adolescenta i njegov ulazak u svet odraslih.

Porodica sa adolescentnim članom

Ulaskom mlade osobe u adolescenciju, stabilnost porodice je uzdrmana. Da bi se ponovo uspostavila ravnoteža, potrebno je redefinisavanje svih odnosa unutar porodice. Pokušaj da se po svaku cenu održi staro stanje dovodi do konflikata i nesporazuma. Neke porodice su više ili manje sposobne da se otvore prema novom iskustvu, više ili manje sposobne da uče i razvijaju se. Ova sposobnost razvoja porodice zavisi od zrelosti i stabilnosti njenih članova, kao i od trenutne situacije u kojoj se porodica nalazi, s obzirom na činjenicu da su porodice preplavljene problemima i lošim uslovima sredine, često su iscrpljene borbom na svim tim planovima života i ostaje im malo ili nimalo energije da se adaptiraju na promene koje nastaju odrastanjem deteta (Kapor-Stanulović, 1988).

Utvrđeno je da više problema u adaptaciji na razvojne probleme svojih adolescenata imaju oni roditelji koji su upravo u tom periodu svog razvoja imali izraženih problema. Ti stari problemi obično bude anksioznost koja nepovoljno utiče na opštu atmosferu u porodici i otežavaju nalaženje objektivnog, nepristrasnog i prošložu neopterećenog odnosa prema situaciji. Potrebna je otvorenost za promene, spremnost na prilagođavanje, fleksibilnost. Svaka promena u porodici nosi u sebi rizik da li će se ponovo uspostaviti ravnoteža i stabilnost porodice, ali bez promene nema napretka i razvoja iste (Srna, 1997a).

Adolescentnoj porodici potrebne su nove granice, dovoljno fleksibilne da podnesu postepeno osamostaljivanje dece, koja u porodicu unose nova znanja, veštine i vrednosti, svoje prijatelje, ljubavi, pa i društvene probleme. U ovom periodu su naročito važne adolescentove relacije sa drugima, kroz koje adolescent definiše sebe i uvežbava nove uloge (Srna, 1995b). Pomenute spoljašnje granice porodice podrazumevaju veću slobodu i autonomiju mlade osobe, ali i veću odgovornost, promenu porodičnih pravila, uloga, odnosa, otvaranje porodice za nove osobe (vršnjake, idole, partnere u emotivnoj vezi) (Kovačević, 2004).

Kovačević (1997) smatra da je adolescentna faza porodičnog razvoja ozbiljan test dotadašnjeg roditeljstva. Od emocionalne bliskosti između roditelja i adolescenta, fleksibilnosti porodičnih granica i adekvatne promene zavisi da li će adolescent biti sklon ekstremnom ponašanju i različitim oblicima autodestrukcije (samopovređivanje, suicidalnost, zloupotreba psihoaktivnih supstanci, poremećaji ishrane), agresivnosti i asocijalnosti. Takođe, bliskost, podrška roditelja, fleksibilnost porodice i sposobnost za promenu olakšavaju osećanje gubitka, tuge i straha zato što nešto prolazi, (odvajanje od idealizovane predstave o sebi i o roditeljima), a novo, neizvesno dolazi.

Tako Rusby et al. (2018) na osnovu rezultata svojih istraživanja zaključuje da odnos između roditelja i adolescenta, emocionalna bliskost i adekvatan nadzor u značajnoj meri utiče na mnoge odluke i oblike ponašanja kod mlade osobe,

uključujući i one visokorizične koji se odnose na zloupotrebu alkohola i psihoaktivnih supstanci. Istraživanje obavljeno na uzorku od 400 adolescenata, uzrasta 13 do 14 godina, pokazalo je da je (uzevši u obzir iskaze i adolescenata i njihovih roditelja prikupljene zadavanjem instrumenata), zloupotreba alkohola i psihoaktivnih supstanci kod mladih je povezana sa slabom emocionalnom povezanošću sa roditeljima, kao i neadekvatnim roditeljskim nadzorom. Ova povezanost je nešto veća na poduzorku devojčica u odnosu na poduzorak dečaka.

Emocionalna veza roditelj - adolescent ne sme nikada biti dovedena u pitanje, čak i u slučaju potpunog neprihvatanja onih oblika ponašanja koji su sastavni deo adolescentovih eksperimentisanja sa sobom i sa drugima. Preterano kruti stavovi roditelja i preveliki zahtevi dovode do buntovništva mlade osobe, uz odbacivanje svih normi i vrednosti porodice. Suočeni sa odrastanjem i drastičnim promenama mlade osobe na planu emocionalnosti, psiholoških potreba, vrednosti, često protivnih stavovima roditelja, roditelji često upadaju u zamku pridikovanja, moralisanja, potcenjivanja adolescenta. Sa ove pozicije odozgo roditelji često ne mogu da prepoznaju potrebe adolescenta i da na njih adekvatno odgovore (Srna, 1997a).

Neki roditelji, bilo svesno ili nesvesno, izuzetnu pažnju poklanjaju svom narcističkom autoritetu, smatrajući da su njihovi rigidni principi važniji od bogatstva unutrašnjih saznanja. Zbog takve svoje narcističke strukture i potreba, stalno očekuju i traže prepoznavanje i veličanje svojih personalnih moći. Oni ne umeju da uspostave dijalog sa adolescentom, sa dojučerašnjim detetom koje je prema njima bilo poslušno i smerno. Roditelji zaboravljaju i ne uočavaju da adolescenti razvijaju sopstveni autoritet i pravo na svoju reč, misao, ciljeve i veru. Roditelji koji ne prate razvoj svoje dece nesvesno stalno žele da to budu njihova večita deca. U našoj sredini nije retkost da svoje odrasle potomke roditelji doživljavaju kao decu i u petoj deceniji života (Erić et al., 1997).

Goldner -Vukov i Baba-Milkić (1994) navode da više nego u bilo kojoj fazi životnog ciklusa porodice, u ovoj fazi je neophodno stalno pregovaranje između roditelja i adolescenta. Porodica treba da izdrži čitav niz promena, čime je njena stabilnost dovedena u pitanje. Menja se balans odgovornosti i moći. Raste odgovornost adolescenta za sopstvene postupke i odluke, što adolescentu otvara vrata za sve ravnopravniji dijalog sa roditeljima. Roditelji su sve manje „naredbodavci“, a sve više „konsultanti“ i sagovornici svoje dece.

Srna (1997a) navodi tipične probleme sa kojima se sreću roditelji adolescenata, a koji često vode ekstremnom ponašanju roditelja ne samo u vezi sa bliskošću, već i u vezi sa autoritetom. Roditeljima je teško da nađu pravu meru između dva ekstremna ponašanja: zadržavanje ranije bliskosti sa rizikom seksualizacije odnosa, ili potpunog distanciranja, sa rizikom agresivnog odbacivanja, o čemu je već bilo reči.

Kapor–Stanulović (1988) smatra da roditelj mlade osobe treba da nađe ravnotežu između protektivnog odnosa prema adolescentu, onda kada on zatraži

zaštitu i sigurnost, i odnosa prema njemu kao prema odrasloj osobi, sa svojim novim identitetom, potrebama, stremljenjima.

Ovde još jednom treba naglasiti mišljenje Zagorke Bradić (2005) da burne promene u adolescenciji mobilišu ranu anksioznost, naročito ako su rani strahovi ostali neprorađeni i nekontejnirani i da na ovaj način poremećena adolescentova osećanja u kojima dominira primitivna anksioznost zahtevaju ponovno kontejniranje. Ovo je proces sličan procesu kod tek rođenog deteta i neophodan je da roditelji ponovo emocionalno proživljavaju bolna osećanja adolescenta, dajući smisao njegovom iskustvu i pomažući mu da bolje razume samog sebe.

U zreloj, stabilnoj porodici spremnoj na promenu, sa jakom kohezijom i dobrim interpersonalnim odnosima, gde su komunikacije otvorene i direktne, a individualne razlike uvažene, gde se problemi i konflikti blagovremeno rešavaju, i gde se adolescent, pre svega oseća uvaženim i prihvaćenim, prerastanje deteta u status adolescenta neće izazvati burnije potrebe. Ova ista situacija je vrlo konfliktna kada je reč o nestabilnim porodicama, nespremnim za promenu i prilagođavanje i znatno ugrožava stabilnost svih članova porodice, uključujući i samog adolescenta (Erić et al., 1997).

Adolescentima je u porodici potrebna takva emocionalna klima u kojoj će moći što bolje da izraze sebe. Najvažnije je da porodica ne sputava individualnost mlade osobe, ali da istovremeno maksimalno doprinosi njenom moralnom i duhovnom oplemenjavanju. Za sve porodice i sve roditelje, najveći dokaz da su uspeli u svojoj roditeljskoj ulozi je uspešnost, zdravlje, i personalna stabilnost njihovih adolescenata (Erić et al., 1997).

Vršnjački i porodični odnosi u adolescenciji

Sticanje emocionalne autonomije u adolescenciji ne znači prekid emocionalne vezanosti za roditelje, već samo transformaciju ovih odnosa. Adolescenti mogu da razviju emocionalnu autonomiju u odnosu na roditelje, a da pri tome duboka vezanost za roditelje ostaje (Colins, 1990; Hil, Holmbeck, 1986; Steinberg, 1990, prema Muuss, 1996). Konflikt između želje za samostalnošću i duboke vezanosti za roditelje je jedno od osnovnih obeležja adolescencije i čest je izvor nepredvidivog i hirovitog ponašanja. Emocionalna autonomija se najbolje razvija pod uslovima u kojima roditelji ohrabruju emocionalnu bliskost sa njima samima, kao i sa vršnjacima i voljenom osobom.

Deca koja su loše razrešila krizu nepoverenja nasuprot poverenju, što je razvojni zadatak prve faze razvoja identiteta (u periodu odojčeta) i uslovljen je kvalitetom odnosa sa roditeljima, mogu imati teškoće sa krizama koje se događaju tokom celog života. Mogu biti neodlučni u uspostavljanju bliskih odnosa sa drugim ljudima, jer duboko u sebi nose strah da će ih drugi izneveriti kao što su to roditelji učinili (Erikson, 1976). Prema rezultatima istraživanja, deca sa sigurnim atačmentom su tokom odrastanja pokazivala bolju socijalnu kompetenciju i imala bolji kvalitet prijateljstava, bolji kontakt sa vršnjacima, više empatije i

kooperativnosti u kontaktu sa njima, manje neprijateljstva, izbegavanja kontakata, zavisnog ponašanja, nastojanja da budu u centru pažnje. Ova povezanost objašnjava se time što odnos između roditelja i deteta u ranom uzrastu predstavlja model kasnijih bliskih emocionalnih odnosa, na osnovu kog dete uči o reciprocitetu, formira sliku o sebi i o svetu kojiga okružuje, gradi samopouzdanje, poverenje i sposobnost samoregulacije emocija, što sve zajedno predstavlja vredan resurs u vršnjačkim odnosima (Slavković, 2020).

Blizak emocionalni odnos sa majkom, kao i sa vršnjacima, pokazao se kao dobar prediktor prosocijalnog ponašanja u longitudinalnoj studiji koja je rađena na uzorku adolescenata uzrasta 15-19 godina (Vagos & Carvalhais, 2020). Slične rezultate pokazala je i longitudinalna studija urađena na uzorku nešto mlađih ispitanika (prosečan uzrast 15 godina), ukazujući na to da su statistički značajni prediktori i agresije na adolescentnom uzrastu i prosocijalnog ponašanja bliski emocionalni odnosi sa roditeljima, ali i sa vršnjacima (Malonda et al., 2019).

U periodu između 9. i 14. godine uočava se transformacija u odnosima sa vršnjacima, od zajedničkog učešća u aktivnostima do međusobnog podržavanja i provere vlastite vrednosti. Na ovom uzrastu, vršnjaci dobijaju sve važniju ulogu u životu mlade osobe. Prijatelji, pri tome predstavljaju izvor prihvatanja i samopouzdanja (Opačić, 1995). Mnogi autori naglašavaju da je za razvoj identiteta neophodno labavljenje veza sa roditeljima i jačanje veza sa vršnjacima. Pri tome je često suprotstavljena uloga roditelja i vršnjaka (Hunter & Youniss, 1982; Youniss&Smollar, 1985; Rowllins & Holl, 1988, prema Opačiću, 1995).

U novije vreme uočljiva je tendencija da se odnosi sa vršnjacima tretiraju kao kompatibilni odnosima sa roditeljima (Opačić,1995). Normalna rezolucija edipovog kompleksa prema psihoanalitičarima podrazumeva postepeno prebacivanje interesovanja na vršnjake i osobe suprotnog pola, građenje heteroseksualnih veza i uspostavljenje novog kvaliteta odnosa sa roditeljima. Uticaj roditelja nije više tako jak kao ranije, ali još uvek igra značajnu ulogu u smislu pružanja podrške i sigurnosti. Vršnjaci i porodica imaju različitu, ali podjednako važnu funkciju u razvoju i socijalizaciji adolescenta. Citiraćemo neke studije koje potvrđuju ovo stanovište (Kapor–Stanulović, 1985).

Eperson (1964, prema Kapor–Stanulović, 1988) je utvrdio na osnovu intervjuisanja 7000 američkih adolescenata da bi im u 80% slučajeva bilo teže da podnesu neodobravanje roditelja nego vršnjaka, da oni čak više obraćaju pažnju na neodobravanje roditelja nego što to čine mlađa deca. Duvan i Edelson (Douvan i Adelson, 1966, prema Kapor–Stanulović, 1988) ispitujući adolescent uzrasta 14 i 16 godina nalaze da ovi mladi, najviše uvažavaju mišljenje svojih roditelja. Što se tiše religioznih i političkih ubeđenja, adolescenti ne samo da se ugledaju na svoje roditelje, već traže od njih savet po tim pitanjima. Može se reći da je vaspitni uticaj roditelja u navedenim oblastima vrlo izražen.

Nalazi ostalih studija su veoma slični. Majsner (Meissner, prema Kapor–Stanulović, 1988) nalazi da preko polovine subjekta uzrasta između 14 i 16 godina smatra da ih roditelji razumeju, velika većina je zadovoljna i srećna u svojoj

porodici i $\frac{3}{4}$ njih odobrava vaspitne postupke svojih roditelja. Nešto novije studije ukazuju na to da vršnjaci imaju veći uticaj na izbore koji nemaju dugoročan efekat na životne izbore i blagostanje adolescenta (muzika, odeća, medijske zvezde), dok roditelji imaju znatno veći uticaj kada je reč o izborima koji imaju dugoročan efekat na blagostanje mlade osobe (školski uspeh, zloupotreba supstanci, seksualni odnosi) (Wang et al., 2007).

Vukov (1994) smatra, da ukoliko grupa vršnjaka ima veći uticaj na adolescenta nego njegova porodica, to predstavlja signal poremećene relacije na nivou roditelj-dete i poremećaja u roditeljskom savezu. Iako adolescent u ovoj fazi razvoja najviše ulaze u svoje odnose u grupi vršnjaka, prema pomenutoj autorki porodica i dalje ostaje veoma bitna u njegovom razvoju, naročito u formiranju samopoštovanja. Odbacivanje adolescenta od strane roditelja ima daleko teže posledice u smislu razvijanja destruktivnog ponašanja i izbora grupe vršnjaka koja apsolutno prihvata, ali po svojim pravilima.

Istraživanje obavljeno na uzorku adolescenata uzrasta od 12 do 14 godina pokazalo je da adolescenti koji očitavaju odnose sa roditeljima kao previše restriktivne, u smislu da zabrane i ograničenja nisu blaži u odnosu na raniji uzrast, pokazuju znatno veću vezanost za vršnjake i pod većim su uticajem njihovog mišljenja. Takođe, adolescenti koji smatraju da su nedovoljno uključeni u donošenje odluka u porodici i da nije došlo do značajnog porasta učešća u donošenju odluka u odnosu na raniji uzrast, u znatno većoj meri traže savet od vršnjaka i pokazuju ekstremnu vezanost za njih (Fulgini & Eccles, 1993). Generalno, rezultati istraživanja ukazuju na značaj prilagođavanja odnosa između adolescenta i roditelja razvojnim promenama u adolescenciji, kako ne bi došlo do neselektivnog i nekritičkog vezivanja za vršnjačku grupu, koje može voditi brojnim razočarenjima i zloupotrebi nezrelosti mlade osobe i nedostatka životnog iskustva.

Novije studije ispituju interaktivno dejstvo podrške od strane vršnjaka i roditelja i ukazuju na to da adolescenti u periodu kada se osećaju podržanim od strane roditelja i vršnjaka, doživljavaju znatno veću socijalnu povezanost i osećaju se srećnijim. Sa druge strane, podrška od strane roditelja predstavlja protektivni faktor u periodima kada adolescent nema željenu podršku od strane vršnjaka. Generalno, novije studije ističu interaktivnu ulogu prijatelja i vršnjaka u blagostanju adolescenata, i neophodnost bliskih i podržavajućih odnosa u obe socijalne sfere, kako bi se mlada osoba osećala sigurno i socijalno povezano (Schacter & Margolin, 2019). Generalno, blizak odnos sa roditeljima predstavlja osnovnu bazu sigurnosti za mladu osobu, kao i sigurno utočište, kada na planu vršnjačkih odnosa ne ide sve u željenom pravcu, dok je bliskost i podrška od strane vršnjaka adolescentu neophodna jer predstavlja osnovu za njegovo osamostaljivanje, doživljaj socijalne kompetencije i sliku o svetu kao u osnovi sigurnom mestu. Neke studije čak upućuju na to da blizak odnos sa vršnjacima istog i suprotnog pola ima veći uticaj na formiranje emocionalne stabilnosti kod adolescenata u odnosu na odnos sa roditeljima (Hay & Ashman, 2010).

Na osnovu svega rečenog na prethodnim stranicama, možemo da zaključimo da je ključ pravilnog vaspitanja adolescentna fleksibilnost porodičnih granica, spremnost na promene i prilagođavanje razvojnim odlikama adolescenata, kao i promenama koje se događaju na socijalnom planu. Menjaju se porodična pravila, uloge, odnosi, a porodica prihvata nove značajne ličnosti, kao što su prijatelji tinejdžera, idoli, emotivni partneri. Uprkos nastalim promenama, porodica treba da uspostavi ravnotežu i napreduje u svom razvoju.

Na ovom putu, porodica se može susresti sa brojnim preprekama, kao što su problemi koje je eventualno iskusio sam roditelj u istom stadijumu razvoja, preterana krutost u stavovima, previsoki zahtevi, nemogućnost da roditelji prepoznaju potrebe adolescenta i na njih adekvatno odgovore, narcizam roditelja.

Mlada osoba dobija veći stepen slobode, srazmerno odgovornosti koju pokazuje prema sebi i drugima. Najbolje mogućnosti za razvoj adolescentu nude porodice spremne na promenu, sa jakim kohezijom i dobrim interpersonalnih odnosima, direktnom i otvorenom komunikacijom, koje poštuju razlike između svojih članova, u kojima se deca osećaju voljenim. Odnos između roditelja i deteta u ranom razvoju predstavlja model kasnijih bliskih emocionalnih odnosa, na osnovu koga dete formira sliku o sebi i svetu, uči kako da modulira emocije i kako da se suočava sa zahtevima socijalne sredine. U tom smislu, porodični odnosi i vaspitanje koje dete dobija od strane roditelja predstavljaju bazu i osnovni model svih kasnijih emocionalnih odnosa, uključujući prijateljske i partnerske.

I na adolescentnom uzrastu roditelji ostaju značajno važniji u odnosu na vršnjake, ukoliko je emocionalni odnos između roditelja i adolescenta topao i prihvatajući. U suprotnom, adolescent je sklon nekritičkom vezivanju za vršnjake i traženju bliskosti i zaštite u krugu vršnjaka koju nije mogao dobiti u krugu porodice, što nosi posebne rizike.

Za opšte blagostanje adolescenta neophodni su bliski odnosi kako se roditeljima, tako i sa vršnjacima, da bi se mlada osoba osećala sigurno. Izostanak bilo kog od dva navedena agensa socijalizacije može u značajnoj meri da oteža pravilan razvoj adolescenta. Vršnjaci i roditelji imaju komplementarnu ulogu u odrastanju mlade osobe. Roditelji predstavljaju sigurno utočište kada na planu vršnjačkih i drugih društvenih odnosa ne ide sve u željenom pravcu, dok vršnjaci predstavljaju socijalnu sferu u kojoj mlada osoba uči nove uloge, saznaje o svetu odraslih, traži novu vrstu egalitarne bliskosti.

Još jednom ćemo naglasiti dve ključne reči koje definišu dobro roditeljstvo i pravilno vaspitanje adolescenta, a to je adekvatan balans između podrške i osamostaljivanja. Kontrola i zahtevi predstavljaju instrumente kojima se balansira osamostaljivanje, na način da ono bude primereno mogućnostima adolescenta i on zaštićen od preteranih frustracija koje bi mogle da ugroze njegov razvoj. Svaki novi zahtev treba da bude izazov i podstrek za saznavanje i ovladavanje socijalnim okruženjem, taman toliki da su snage adolescenta dovoljne da ga savladaju, tako da uspeh hrani njegovo samopouzdanje i podstiče ga da savlada nove prepreke.

LITERATURA:

- Antonijević, R. (2013). *Opšta pedagogija*. Institut za pedagogiju i andragogiju
- Brađić, Z. (2005). Samoubilačko ponašanje mladih, pogled unutra. In V. Ćurčić (Ed.), *Unutrašnja i spoljašnja realnost adolescenata* (pp. 105–112). „Žarko Albulj“.
- Erić, L., Vučo, A., & Starčević, V. (1997). O identitetu. In L. Erić & V. Ćurčić (Eds.), *Adolescencija: Identitet, psihopatologija, psihoterapija* (pp. 11–16). KBC „Dr Dragiša Mišović“; „Žarko Albulj“
- Erikson, E.H. (1976). *Omladina, kriza, identifikacija*. Pobjeda.
- Fuligni, A. J., & Eccles, J. S. (1993). Perceived parent-child relationships and early adolescents' orientation toward peers. *Developmental Psychology*, 29(4), 622–632. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.29.4.622>
- Hay, I., & Ashman, A. F. (2003). The Development of Adolescents' Emotional Stability and General Self-Concept: The interplay of parents, peers, and gender. *International Journal of Disability, Development and Education*, 50(1), 77–91. <https://doi.org/10.1080/1034912032000053359>
- Kapor-Stanulović, N. (1985). *Psihologija roditeljstva*. Nolit
- Kapor-Stanulović, N. (1988). *Na putu ka odraslosti: Psihički razvoj i psihosocijalni aspekti zdravlja mladih*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Košiček, M. (1983). *Antiroditelji*. Svjetlost
- Kovačević, D. (1997). Specifičnosti socijalnog funkcionisanja adolescenta. In V. Ćurčić (Ed.), *Adolescencija kontinuitet i/ili diskontinuitet u razvoju* (pp. 109–116). KBC 'Dr Dragiša Mišović'
- Kovačević, D. (2004). Adolescent-šok za porodicu i kako ga prevazići. In V. Ćurčić (Ed.), *Traganje za smislom—Izazovi i rizici adolescencije* (p. 32-40). Žarko Albulj.
- Malonda, E., Llorca, A., Mesurado, B., Samper, P., & Mestre, M. V. (2019). Parents or Peers? Predictors of Prosocial Behavior and Aggression: A Longitudinal Study. *Frontiers in Psychology*, 10, 2379. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02379>
- Muuss, R. E. H., Velder, E., & Porton, H. (1996). *Theories of adolescence* (6th ed). McGraw-Hill.
- Opačić, G. (1995). *Ličnost u socijalnom ogledalu*. Institut za pedagoška istraživanja.
- Rusby, J. C., Light, J. M., Crowley, R., & Westling, E. (2018). Influence of parent–youth relationship, parental monitoring, and parent substance use on adolescent substance use onset. *Journal of Family Psychology*, 32(3), 310–320. <https://doi.org/10.1037/fam0000350>

Schacter, H. L., & Margolin, G. (2019). The interplay of friends and parents in adolescents' daily lives: Towards a dynamic view of social support. *Social Development, 28*(3), 708–724. <https://doi.org/10.1111/sode.12363>

Slavković, A. (2020). Rani atačment i vršnjački odnosi. *Pregled: Časopis Za Društvena Pitanja, 61*(3), 103–118.

Srna, J. (1997a). *Biti ili ne biti: Studija samoubilaštva mladih*. Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta, Izdavačko preduzeće "Žarko Albulj".

Srna, J. (1997b). Normalno i patološko u adolescentnoj porodici. In V. Ćurčić (Ed.), *Adolescencija: Revolucija i evolucija u razvoju* (pp. 89–99). KBC „Dr. Dragiša Mišović“; „Žarko Albulj“.

Vagos, P., & Carvalhais, L. (2020). The Impact of Adolescents' Attachment to Peers and Parents on Aggressive and Prosocial Behavior: A Short-Term Longitudinal Study. *Frontiers in Psychology, 11*, 592144. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.592144>

Wang, A., Peterson, G. W., & Morpheu, L. K. (2007). Who Is More Important for Early Adolescents' Developmental Choices?: Peers or Parents? *Marriage & Family Review, 42*(2), 95–122. https://doi.org/10.1300/J002v42n02_06

Голднер-Вуков, М., & Баба Милкић, Н. (1994). Породица и зависност од дрога. In *Путеви и странпутице породице: Породица и млади* (p. 16-24). Култура.

RAISING ADOLESCENTS IN THE FAMILY

Ana R. Slavkovic¹

Abstract: The aim of this paper is to explain the characteristics of a family with adolescent member, what distinguishes it from the previous developmental stage of the family, as well as what model of upbringing facilitates and what model complicates the development of adolescents and their entry into the world of adults. The author explains what is the key to the proper upbringing of adolescents in the family, what are the obstacles along the way, what characteristics of the family offer the best opportunities for the adolescent for proper development. The relationship between parent and child in early development is a model of later close emotional relationships, by which the child forms an image of himself and the world, learns how to modulate emotions, how to cope with the demands of the environment. Based on the results of the research, the author concludes that even in adolescence, parents remain significantly more important in relation to the peer group, if the relationship between adolescents and parents is close. The author concludes that the general well-being of adolescents requires close emotional relationships with both parents and peers, and the absence of any of these two socialization factors can significantly hinder the proper development of adolescents. The two key words that define good parenting and proper adolescent upbringing are an adequate balance between support and independence.

Key words: adolescence, upbringing, family

Примљен: 03.03.2022.

Прихваћен: 04.04.2022.

---

¹ psihologija.ana@gmail.com, University of Novi Sad, Faculty of Philosophy